

<https://doi.org/10.3176/hum.soc.sci.1977.4.02>

A. PANKSEJEV

SUUR OKTOOBER JA SOTSIALISMI VÕIT EESTIS

Kogu maailma üldsus tähistab Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 60. aastapäeva kui suursündmust, mis on jätnud sügava jälje kogu inimkonna ajalukku. NLKP Keskkomitee otsuses 31. jaanuarist 1977 on see sõnastatud järgmise teaduslik-teoreetilise järeldusena: «Oktoobrirevolutsiooni võit — XX sajandi peamine sündmus — on põhjalikult muutnud kogu inimkonna arengu kulgu.»¹

Seda üldistust analüüsides tuleb kõigepealt rõhutada, et revolutsiooni võit Venemaal oli ühiskonna arenemise ja monopolistliku kapitalismi tingimustes toimunud klassivõitluse seaduspärane tulemus. Oma raamatus «Imperialism kui kapitalismi kõrgeim staadium» kirjutas V. I. Lenin 1916. aastal: «Imperialism on kapitalism selles arenemisstaadiumis, kus on välja kujunenud monopolide ja finantskapitali ülemvõim, on omandanud silmapaistva tähtsuse kapitali väljavedu, on alanud maailma jaotamine rahvusvaheliste trustide poolt ja on lõpule viidud kogu maakera territooriumi jaotamine suurimate kapitalistlike riikide vahel.»² Imperialismi analüüsis tegi V. I. Lenin järelduse, et imperialism on proletariaadi sotsiaalse revolutsiooni eelõhtu. Sotsialistliku revolutsiooni võit Venemaal tõestas seda täies ulatuses.

Äärmiselt aktuaalne nii oma teadusliku põhjendatuse kui ka poliitilise kõlapinna poolest on marksismi-leninismi järeldus töölisklassi juhtivast osast revolutsiooniprotsessis, proletariaadi diktatuurist. Võitluses revisionismi ja oportunisti vastu on marksistid-leninlased alati kaitsnud õpetust proletariaadi ajaloolisest missioonist. Nüüdisaja oportunistid püüavad seda seisukohta ümber lükata, väites, et tänapäeval ei pea see paika, sest töölisklass ise on põhjalikult muutunud. Tõepoolest ei saa praegust töölisklassi võrrelda möödunud sajandi teisel poolel revolutsioonilises võitluses osalenud proletariaadiga. On muutunud tema töö- ja elutingimused, haridustase jne. Ent kõik see ei eita sugugi töölisklassi juhtivat osa revolutsiooniprotsessis. Ka seepärast on oluline NLKP Keskkomitee 31. jaanuari otsuses esitatud järeldus: «Oktoobrirevolutsioonis ilmnes sügavalt ja igakülgset töölisklassi suur ülemaailmne vabastusmissioon.»³

V. I. Lenin hindas kõrgelt Eesti revolutsioonilise proletariaadi ja Balti laevastiku meremeeste osa Oktoobrirevolutsioonis. Oma kirjas Põhjapiirkonna nõukogude kongressi delegaatidele-bolševikele 8. oktoobril 1917 märgib ta: «Ainult Balti laevastiku, Soomes asuvate vägede, Tallinna ja Kroonlinna viivitamatu väljaastumine Piiteri all olevate korniilovlike

¹ Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 60. aastapäevast. NLKP Keskkomitee otsus 31. jaanuarist 1977 (edaspidi: NLKP Keskkomitee otsus 31. jaanuarist 1977). Tallinn, 1977, lk. 3.

² V. I. L e n i n, Teosed, 22. kd., lk. 247.

³ NLKP Keskkomitee otsus 31. jaanuarist 1977, lk. 3.

vägede vastu suudab päästa Vene ja ülemaailmse revolutsiooni... Asi scisab ülestõusus, mille *võib* ja peab otsustama Piiter, Moskva, Helsingi, Kroonlinn, Viiburi ja Tallinn. *Piiteri all* ja Piiteris — just seal on võimalik ja tuleb otsustada ning läbi viia see ülestõus võimalikult tõsiselt, võimalikult hästi ettevalmistatult, võimalikult kiiresti, võimalikult energiliselt.

Laevastik, Kroonlinn, Viiburi, Tallinn võivad minna ja peavad minema Piiteri peale, purustama korniilovlikud polgud, panema liikvele mõlemad pealinnad, arendama massilist agitatsiooni võimu eest, kes viivitamatult annab maa üle talupoegadele ja pakub viivitamatult rahu, kukutama Kerenski valitsuse, looma selle võimu.»⁴

Eesti proletariaat, kogu töötav rahvas ühises võitlusriivis Venemaa proletariaadi ja teiste ekspluateeritavate hulkadega täitis auga temale langenud missiooni. Ka Eestis võitis sotsialistlik revolutsioon ja võim läks töötava rahva kätte.

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võit tähistas marksismi-leninismi ideede, sotsialistliku revolutsiooni leninliku teooria, Kommunistliku Partei strateegia ja taktika veenvat võitu ning maailmaajaloolist tähtsust. Tuleb rõhutada, et revolutsiooni võidu otsustavamaid tingimusi oli asjaolu, et rahvahulki juhtis võitlustes karastunud revolutsiooniline partei — bolševike partei.

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni ettevalmistamine ja tema võit on kõige tihedamalt seotud Lenini nime ja tegudega. «Oktoobrirevolutsiooni juht,» ütles L. Brežnev oma kõnes Oktoobrirevolutsiooni 50. aastapäeval, «oli ka suur revolutsiooni strateeg ning poliitilise taktika ületamatu meister. Märgetes selgesti pisimatki nihet poliitiliste jõudude paigutuses ja rahvahulkade meeleolus, oskas Lenin need meeleolud täpselt üle kanda suure poliitika keelde, anda rahvahulkadele nendes tingimustes kõige mõjukama loosungi ning kavandada kõige õigema tee eesmärgile.»⁵

I

Marksism-leninism õpetab ja revolutsioonilise võitluse ning sotsialistliku ülesehitustöö praktika on tõestanud, et sotsialistliku revolutsiooni teostamine, proletariaadi diktatuuri kehtestamine pole mingi omaette eesmärk. Sotsialistliku revolutsiooni peamine ja ka kõige keerukam ülesanne on loov ülesehitustöö, sotsialismi ülesehitamine.

«Kapitalistliku ja kommunistliku ühiskonna vahel,» kirjutab K. Marx «Gotha programmi kriitikas», «asub kapitalistliku ühiskonna kommunistlikuks ühiskonnaks revolutsioonilise ümberkujundamise periood. Sellele perioodile vastab ka poliitiline üleminekuperiood, ja selle perioodi riik ei saa olla midagi muud kui *proletariaadi revolutsiooniline diktatuur.*»⁶

Marksismi seisukohti proletariaadi diktatuuri klassiolemusest arendades rõhutas V. I. Lenin, et see diktatuur on proletariaadi kui töötava rahva eelväe ja mitteproletaarsete kihtide eriline klassiliit kapitali vastu, kodanluse vastupanu mahasurumiseks ja sotsialismi ülesehitamiseks. Teoses ««Pahempoolsuse» lastehaigus kommunismis» arendab V. I. Lenin edasi proletariaadi diktatuuri definitsiooni: «Proletariaadi diktatuur on visa võitlus, verine ja veretu, vägivaldne ja rahulik, sõjaline ja majanduslik, pedagoogiline ja administratiivne, vana ühiskonna jõudude ja traditsioonide vastu.»⁷

⁴ V. I. Lenin, Teosed, 26. kd., lk. 160—161.

⁵ L. I. Brežnev, 50 aastat sotsialismi suuri võite. Tallinn, 1967, lk. 12.

⁶ Karl Marx ja Friedrich Engels, Valitud teosed kahes köites. 11 köide. Tallinn, 1960, lk. 21.

⁷ V. I. Lenin, Teosed, 31. kd., lk. 27.

Kommunistlik Partei ja Nõukogude valitsus allutasid proletariaadi diktatuuri, mille riigivormiks oli teatavasti nõukogude võim, eesmärgile rajada sotsialistlik ühiskond. See oli keerukas ülesanne, mida raskendasid sellised tegurid nagu Nõukogude Venemaa madal majandus- ja kultuuritase, samuti kogemuste puudumine, sest tuli alustada esimestena.

Sotsialismi ülesehitamise aastaid nimetame õigusega kangelaslikuks ja kuulsusrikkaks ajajärguks meie suure kodumaa ajaloo. Esimesed viis-aastakud kujutasid endast tõelisi lahinguid sotsialismi eest. Arenes üldrahvalik sotsialistlik võistlus ja stahhaanovlik liikumine, kerkis esile kümneid tuhandeid tööeesrindlasi. Nende inimeste meelekindlus ja mehisus, rõhutas L. Brežnev Oktoobrirevolutsiooni 50. aastapäevale pühendatud ettekandes, nende piiritu ustavus partei üritusele, sotsialismi üritusele on ka meie ajal innustavaks eeskujuks.

Meie maa sotsialistlik industrialiseerimine ja põllumajanduse ümberkujundamine leninliku kooperasiioniplaani alusel, revolutsioon kultuuri ja ideoloogia valdkonnas, rahvusküsimuse õige lahendamine leninliku rahvuspoliitika alusel muutsid Nõukogude Liidu enneolematult lühikese ajaga võimsaks sotsialistlikuks suurriigiks. «Oktoobrirevolutsiooni sünnimaa saavutused kuue aastakümne jooksul on veenev tõend, et sotsialism on taganud ühiskonna elu kõigi külgede progressi, mille tempo on ajaloos ennenägematu,»⁸ öeldakse NLKP Keskkomitee 31. jaanuari 1977. aasta otsuses.

Toodagu selle kohta mõned statistilised andmed. 1976. aastal oli NSV Liidu rahvatulu 65 korda suurem revolutsioonieelsest rahvatulust. Meie maa on muutunud võimsaks tööstusriigiks. Kahe ja poole päevaga annab tööstus niisama palju toodangut, nagu seda valmistati terve 1913. aasta jooksul. Kui revolutsioonieelsel ajal moodustas Tsaari-Venemaa tööstustoodang veidi üle 4 protsendi kogu maailma tööstustoodangust, siis nüüd langeb meie maale viiendik sellest. Praegu on NSV Liit maailmas esikohal malmi, terase, raua-, mangaani- ja kroomimaagi, söe, tsemendi, traktorige (mootorige koguvõimsuse poolest), mootorvedurite, elektrivedurite, puuvilla, lina, mineraalväetiste ja paljude muude saaduste tootmise poolest.

Ent oluline koht kommunismi ehitamise kroonikas kuulub viimasele kümnele aastale. Seda aastakümnet iseloomustavad tähtsad sündmused meie partei ja rahva ajaloo nii kodumaal kui ka rahvusvahelisel areenil. Ühe aastakümnega kahekordistus NSV Liidu majanduspotentsiaal, s. t. viimase kümne aastaga loodi niisama palju kui nõukogude võimu kogu eelneva viiekümne aastaga. Ja kõik see toimus olukorras, kus kapitalistlik maailm elas läbi määratu suuri majanduslikke ja poliitilisi vapustusi.

Kui rääkida konkreetsemalt, mida on saavutatud meie maal viimase kümne aastaga, siis on see ligi 4000 uut suurt tööstusettevõtet ning tuhanded rekonstrueeritud vabrikud ja tehased. Viidi ja viiakse ka praegu ellu gigantseid kompleksprogramme, laias ulatuses toimub suurte alade ümberkujundamine. Nimetagem vaid selliseid piirkondi nagu Venemaa mittemustmullavöönd ja Lääne-Siber, Baikali—Amuuri magistraali piirkond, Ida-Siberi alad jne.

Nõukogude võimu algaastail oli suursündmuseks 12000-kilovattise Kašira elektriijaama rajamine. Praegu aga ei ärata enam imetust isegi selline hiiglane nagu Sajaani-Sušenskoje hüdroelektriijaam, mille võimsus on enam kui 6 000 000 kilovatti. Nõukogude võimu 60-aastane teekond on ka tee 20-hobujõulisest Putilovi traktorist 300-hobujõulise «Kirovetsini» või tuntud sõjaeelsest poolteisetonnise veoautost 120-tonnise kandejõuga

⁸ NLKP Keskkomitee otsus 31. jaanuarist 1977, lk. 5.

kalluriteni, ülehelikiirusega reisilennukiteni, nõukogude teaduse ja tehnika saavutusteni kosmose uurimisel. «Oma ulatuse poolest, tööstuse ja põllumajanduse, teaduse ja kultuuri arendamise ning rahva heaolu tõstmise põhinäitajate poolest on kümnes viisaastak kommunistliku ülesehitustöö uus tähtis etapp,»⁹ märkis NLKP Keskkomitee Poliitbüroo liige ja Keskkomitee sekretär F. Kulakov oma kõnes 5. novembril 1976.

Järjekindlalt, vaatamata kõigile objektiivsetele raskustele, viib nõukogude rahvas Kommunistliku Partei juhtimisel ellu leninlikku agraarprogrammi. NLKP 25. kongress püstitas põllumajanduse alal kaks omavahel seotud eesmärki: esiteks — saavutada meie maa kindel varustamine toiduainete ja põllumajandusliku toorainega, luua selleks ka vajalikud reservid, ning teiseks — järjest rohkem lähendada ainelisi, kultuuri- ja olmetingimusi linnas ja maal, seega viia ellu partei programmi oluline nõue.

«Mõlemal eesmärgil,» öeldakse NLKP Keskkomitee aruandes 25. kongressile, «on printsiipaalne majanduslik ja poliitiline tähtsus. Mõlemad määravad partei kontseptsioonide sisu, mis kujutavad endast leninliku agraarpoliitika loovat arendamist.»¹⁰

Kümnenda viisaastaku esimesel aastal saavutasid häid tulemusi teravilja riigile müümisel Vene Föderatsioon, Kasahstan, Eesti ja mõned teised liiduvabariigid. NLKP Keskkomitee sekretär M. Zimjanin märkis oma ettekandes V. I. Lenini 107. sünniaastapäeval, et kümnenda viisaastaku esimese aasta rasketes ilmastikuoludes võitsid põllumajandustöötajad kogu meie maa aktiivsel kaasabil auga suure lahingu vilja pärast. On hakatud jagu saama enneolematult põuase 1975. aasta tagajärgedest, kuigi pole ületatud veel raskused elanike varustamisel loomakasvatussaadustega.¹¹

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võidu ja sotsialismi ülesehitamise üheks kõige väärtuslikumaks saavutuseks tuleb pidada Nõukogudemaa edusamme teaduse ja kultuuri valdkonnas, vaimukultuuri rikkuste loomise alal.

Ka teaduse, rahvahariduse ja kultuuri saavutused on eriti ilmekad siis, kui neid võrrelda revolutsioonieelse Venemaa omadega. NSV Liidus õpib kõigis õppesüsteemides kokku üle 93 miljoni inimese. Rohkem kui kolmel neljandikul töötajaist on kõrgem või keskharidus (täielik või mittetäielik). Teadustöötajaid on peaaegu 1,3 miljonit, mis on 108 korda rohkem kui 1913. aastal.¹²

Nõukogude Liidus on rajatud ühiskond, mille sarnast inimkond pole varem tundnud. Nõukogude ühiskond ei tunne selliseid ekspluataatorlikule korrale omaseid pahesid nagu kriisid ja tööpuudus, tema majandus areneb pidevalt tõusu suunas, siin eksisteerivad ja arenevad sotsialistlikud suhted, see on tõelise vabaduse ühiskond. Siinkohal tuletagem meelde V. I. Lenini mõtteid demokraatiast, nimelt seda, et sotsialistlik demokraatia on demokraatlikum igasugusest kodanlikust demokraatiast.

Nõukogude ühiskonna olemust iseloomustades rõhutas NLKP 25. kongress, et see on ühiskond, kus valitseb teaduslik materialistlik maailmavaade, see ühiskond on kindlalt veendunud oma tulevikus, helgetes kommunistlikes perspektiivides.

Olulise joonena, mis iseloomustab nõukogude ühiskonda tema 60. aastapäeval, märkis 25. kongress meie nõukogude elulaadi. NLKP Keskkomi-

⁹ Suure Oktoobri sära valgustab teed kommunismile. Seltsimees F. D. Kulakovi ettekanne Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 59. aastapäeva pidulikul koosolekul Kremli Kongresside Palees 5. novembril 1976. «Rahva Hää!» 6. novembril 1976.

¹⁰ NLKP XXV kongressi materjale. Tallinn, 1976, lk. 58.

¹¹ Leninism on meie ajastu revolutsioonilipp. Seltsimees M. V. Zimjanini ettekanne V. I. Lenini 107. sünniaastapäevale pühendatud pidulikul koosolekul Moskvast. «Rahva Hää!» 23. aprillil 1977.

¹² NLKP Keskkomitee otsus 31. jaanuarist 1977, lk. 6.

tee aruandes märgib L. Brežnev: «Tõelise kollektivismi ja seltsimehelikkuse õhkkond, kõigi meie maa rahvaste ja rahvuste monoliitsus ja sõprus, mis tugevnevad päevast päeva, terve kõlblus, mis teeb meid tugevaks ja vastupidavaks — sellised on meie elulaadi selged piirid, sellised on sotsialismi suured saavutused, mis on saanud meie tegelikkuse lahutamatuks osaks.»¹³

Nõukogudemaa kuuekümnendaastase arengu suurimaid saavutusi on kahtlemata uue ajaloolise kategooria tekkimine, uus inimeste ühendus, mida nimetatakse nõukogude rahvaks. Selle iseloomulikuks jooneks on asjaolu, et ta rajaneb sügavatel objektiivsetel muutustel meie maa elus. Need muutused haaravad ühiskondliku elu nii materiaalselt kui ka vaimset sfääri. Seega on täitunud V. I. Lenini ennustus, et sotsialism «loob inimsoo kooselu uued, kõrgemad vormid».¹⁴

NLKP Keskkomitee 31. jaanuari otsuses rõhutatakse, et nõukogude rahva ennastsalgava töö tähtsaim tulemus on arenenud sotsialistliku ühiskonna ülesehitamine meie maal.

Arenenud sotsialism ei saanud tekkida üleöö, see on pikaajalise ja visa võitluse vili, seaduspärane etapp kommunismiformatsiooni tekkes.

«Arenenud sotsialismi tähistab kogu järk-järgult kommunistlikeks ümberkasvavate ühiskonnasuhete süsteemi küpsuse kõrge aste,» märgitakse NLKP Keskkomitee 31. jaanuari otsuses. «Neile on omased töötajate vääramatu ideelis-poliitiline ja sotsiaalne monoliitsus, nende piiritu ustavus Kommunistliku Partei õilsatele ideaalidele, truudus marksismi-leninismi printsiipidele. Arenenud sotsialism on tänapäeval sotsiaalse progressi kõrgeim saavutus».¹⁵

Ja lõpuks ei saa Suure Oktoobri mõju ja tähtsust sotsialistliku ühiskonna ülesehitamisel NSV Liidus analüüsides märkimata jätta ka leninliku rahvuspoliitika edu ja saavutuste maailmaajaloolist tähtsust. Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon kaotas esmakordselt inimkonna ajaloos rahvusliku rõhumise, kuulutas välja rahvaste võrdõiguslikkuse ning viis selle printsiibi ka ellu. NSV Liitu kui paljurahvuselist sotsialistlikku riiki iseloomustab vennalik sõprus ja ühtsus kõigi meie rahvaste ja rahvusrühmade vahel. Suurimaks leninliku rahvuspoliitika saavutuseks, selle tõeliseks triumfiks tuleb kahtlemata pidada Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu moodustamist. Sellest päevast on nüüd möödunud 55 aastat.

Järgnevalt vaatlemegi Suure Oktoobri, sotsialismi, leninliku rahvuspoliitika saavutusi ühe liiduvabariigi, Eesti NSV näite varal.

II

Sotsialistliku revolutsiooni lüüasaamine ja kodanliku diktatuuri kehtestamine, Eestimaa Kommunistliku Partei lindpriiks kuululamine, repressiooniabinõude rakendamine tema suhtes, kahekümneaastane Nõukogude-vastane propaganda — miski ei suutnud Eesti töötava rahva teadvuses hajutada Suure Oktoobri võidu maailmaajaloolist tähtsust. Eesti proletariaadi võitlus kommunistliku partei juhtimisel kodanliku diktatuuri vastu toimus Suure Oktoobri lipu all. Partei pidas silmas 1917.—1919. aastal saadud võitluskogemusi, arvestades neid strateegia ja taktika kavandamisel rasketes põrandaalustes tingimustes. Sellest räägivad paljud EKP toleagepsed dokumendid, sellest on Eesti kommunistid kirjutanud oma teostes.

¹³ NLKP XXV kongressi materjale, lk. 100—101.

¹⁴ V. I. Lenin, Teosed, 21. kd., lk. 22.

¹⁵ NLKP Keskkomitee otsus 31. jaanuarist 1977, lk. 7.

Suure Sotsialistliku Oktoobrerevolutsiooni 60. aastapäeval tuletagem meelde, mida kirjutas Hans Pöögelmann revolutsiooni esimesel aastapäeval: «Missugused suured vaod, sügavad kraavid ja isegi kuristikud on läinud aasta Venemaal järele jätnud! Terve suure pöörde on ta toonud, ühiskondliku elu uuele alusele rajanud, ajaloos uue järgu alustanud, mitte ainult Venemaale, vaid tervele ilmale. Ja sellepärast on Venemaa töörahvalitsuse kestuse aastapäev terve ilma revolutsioonilise proletariaadi püha.»¹⁶ Oma kirjutise lõpetab Hans Pöögelmann sõnadega: «Ülemaailmse kontrrevolutsioonilise väerinde vastu valmib ja tõuseb ülemaailmne revolutsiooniline väerind. See saab ühiskondliku arenemiskäigu üleüldine peajoon olema Nõukogude valitsuse teisel eluaastal. Uued, võib-olla veel raskemad võitlused kui senini seisavad Venemaa proletariaadil ees. Aga loodetavasti ei seisa ta nendes mitte kaua enam üksi. Meie läheme ja hõiskame vastu ülemaailmsele sotsialistlikule revolutsioonile ja selle kaudu terve ilma töörahva vabastamisele.»¹⁷

Suure Oktoobri võidulipp oli eeskujuks detsembrülestõusu kangelas-tele, andis jõudu ja indu neile, kes vaevlesid kodanliku Eesti vanglates, kes repressioone kartmata pidasid visa võitlust nõukogude võimu taaskehtestamise eest.

Sotsialistliku ülesehitustöö edusammud leidsid kodanlikus Eestis elavat vastukaja. Ilmekas tõend sellest on kommunistidest poliitvangide tervitus UK(b)P 15. kongressile 1927. aasta detsembris. Tervituskiri oli kirjutatud taskurätikule, selles öeldakse: «Meie, kes me elame üle kannatusi valge-Eesti türmis, jälgime suure tähelepanuga UKP iga sammu, iga sündmust. Teie võit on ka meie võit ja ümberpöördult. Sellepärast me pühendame erilist tähelepanu praegusele kongressile, kus peab lahenema opositsiooni probleem, kogu kommunistliku tööliikumise probleem ja saatus...

...Meil on vankumatu usk teie klassimõistusse ja poliitilisse ettenägelikkusesse. Me ei oota teilt partei distsipliini ja enamuse ignoreerimist. [UK(b)P] on olnud ja peab olema ka tulevikus kindel ja tugev nagu teras. See on meie üksmeelne soov kongressi tulemuste kohta. See on ka ainus kergendus meie kannatustes.»¹⁸

Eriti positiivset mõju avaldas nõukogude võimu taaskehtestamise eest peetavale võitlusele Eestis sotsialismi võit NSV Liidus ja uue konstitutsiooni vastuvõtmine. Seda ei suutnud oluliselt nõrgendada ka isikukultuse negatiivsed nähtused ja Eesti kodanluse demagoogiline propaganda sellega seoses.

Uheks kõige eredamaks Suure Oktoobri ja NSV Liidus võitnud sotsialismi mõju avalduseks tuleb pidada 1940. aasta sotsialistliku revolutsiooni võitu ja nõukogude võimu taaskehtestamist Eestis.

Tänu NSV Liidu leninlikule välispoliitikale, tema abile ja toetusele kujunes Balti riikides 1940. aastaks soodne sise- ja välispoliitiline olukord kodanluse võimu kukutamiseks ja sotsialistliku revolutsiooni teostamiseks. Teatavasti sõlmis Nõukogude Liit 1939. aastal vastastikuse abistamise lepingud kõigi kolme Balti riigiga. Nõukogude-Eesti vastastikuse abistamise paktile kirjutati alla 29. septembril Moskvast. See leping hoidis ära fašistlike vägede sissetungi Eestisse ning revolutsiooni võidu puhul lääneriikide interventsiooni.

EKP avaldas pakti sõlmimise puhul läkituse eesti rahvale, milles öeldakse: «Vastastikuse abistamise pakti sõlmimine Eesti ja Nõukogude Liidu vahel on tähtsamaid sündmusi kogu eesti rahva ajaloos. See tähistab kind-

¹⁶ Hans Pöögelmann, Valitud teosed, II kd. 1917—1919. Tallinn, 1975, lk. 322.

¹⁷ Samas, lk. 328.

¹⁸ Ülevaade Eestimaa Kommunistliku Partei ajaloost. II osa. Tallinn, 1963, lk. 154—155.

lustuse loomist Eesti rahvuslikuks iseseisvuseks võimsa sotsialistliku riigi Nõukogude Liidu poolt ja lõpu tegemist sellele olukorrale, kus eesti rahval puudus kaitse imperialistlike riikide repressioonide vastu... Seda pakti toetab eesti rahva määratu suur enamus täiesti avameelselt. Rahval peab olema õigus ja võimalus oma isetegevust arendada selle pakti kaitsmiseks ja temast tulenevate kohustuste täitmise kindlustamiseks.»¹⁹

Suure Oktoobri mõju avaldus ilmekalt ka 1940. aasta sotsialistliku revolutsiooni võidus rahulikul teel. Teatavasti kavandati kurss kodanliku diktatuuri kukutamisele ja tööraha võimu kehtestamisele EKP 1940. aasta aprillikonverentsil. Partei oli seisukohal, et revolutsiooni võiduks rahulikul teel oli kujunenud soodne sise- ja välisolukord. EKP kutsus rahvahulki revolutsioonilistele väljaastumistele. Teatud määral toimus neid juba enne aprillikonverentsi, pärast seda aga muutusid nad palju intensiivsemaks.

Kõige massilisemad sündmused toimusid 21. juunil — seda päeva tulebki pidada sotsialistliku revolutsiooni alguseks Eestis. Töölisklass, kogu töötav rahvas esitas oma nõudmised. Neil oli selgelt poliitiline iseloom: ei nõutud pisireforme, vaid kogu riikliku ja ühiskondliku korra ümberkujundamist demokraatlikel ja sotsialistlikel alustel. Et kodanlik valitsus ei tahtnud neid rahuldada ega olnud selleks suutelinegi, siis nõuti uue, demokraatliku rahvalavalitsuse moodustamist. Nõuti Nõukogude-Eesti pakki ausat ja täpset täitmist, vabadust poliitvangidele ja poliitiliste vabaduste kehtestamist, reaktiooniliste organisatsioonide likvideerimist, riigi-aparaadi puhastamist tagurlikust elemendist, töötajate majanduslike nõudmistele rahuldumist jne.

Rahvahulkade survele oli kodanlik valitsus sunnitud tagasi astuma ning 21. juunil moodustati revolutsiooniline valitsus, mille eesotsas oli progressiivne ühiskonnategelane Johannes Vares (Barbarus). Et valitsus ei moodustatud mitte relvastatud ülestõusu tulemusena, vaid kodanliku Eesti presidendi dekreediga, on kõige kujukam näide revolutsiooni rahuliku iseloomust.

Sama võib öelda 14.—15. juulil toimunud uue Riigivolikogu valimiste kohta.

Eriti tugevasti on Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni ning võitnud sotsialismi maa mõju tunnetatav riikliku korra kindlaksmääramisel, s. t. proletariaadi diktatuuri riikliku vormi määratlemisel. Siin on kohane tuua V. I. Lenini seisukoht: «Kõik rahvused jõuavad sotsialismi, see on paratamatu, kuid mitte kõik ei jõua täiesti ühtviisi, igaüks toob omapära ühte või teise demokraatia vormi, proletariaadi diktatuuri ühte või teise erikujusse, ühiskondliku elu mitmesuguste külgede sotsialistlike ümberkujunduste nii- või teistsugusesse temposse. Ei ole midagi armetumat teoorias ja naeruväärsemat praktikas kui maalida «ajaloolise materialismi nimel» endale tulevikku selles suhtes ühetoonilise hallika värviga: see oleks suzdali soperdis ja mitte midagi rohkem.»²⁰

Kuid see on vaid probleemi üks külg, üks aspekt. Samal ajal on V. I. Lenin rõhutanud, et Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon ja esimese sotsialismimaa kogemused on näidanud kogu maailma töötaajale ja kõigile maadele midagi väga olulist nende paratamatust lähedast tulevikust.

Lähtudes leninlikust seisukohast proletariaadi diktatuuri riigivormi määratlemisel 1940. aastal Eestis, võime öelda, et selleks riigivormiks võis praktiliselt olla ainult nõukogude võim. Siin näeme Oktoobrirevolutsiooni ja esimese võitnud sotsialismi maa vahetut eeskujut.

¹⁹ 1940. aasta sotsialistlik revolutsioon Eestis. Dokumente ja materjale. Tallinn, 1960, lk. 118—119.

²⁰ V. I. Lenin, Teosed, 23. kd., lk. 57.

Eesti kommunistid ja töörahvas pooldasid kõhklemata nõukogude võimu taaskehtestamist, kuigi abstraktest, teoreetilisest aspektist võis kõne alla tulla ka mõni teine proletariaadi diktatuuri riigivorm. Revolutsiooni esimese paari-kolme nädala jooksul aga ei püstitanud EKP veel nõukogude võimu loosungit. Tuli arvestada, et Eesti kodanlus oli kahekümne aasta jooksul igati laimanud nõukogude võimu ja sotsialismi saavutusi ning eeliseid, ja see oli avaldanud vähemteadlikele kodanikele teatud mõju. Partei lähtus eesmärgist viia järk-järgult ellu laiade rahvahulkade elulistele huvidele vastavat poliitikat, mida revolutsiooniline valitsus ka edukalt teostas. See aga lähendas rahvahulki uuele valitsusele, soodustas kommunistide poliitika paremat mõistmist ning valmistas neid ette nõukogude võimu väljakuulutamisele.

21. juulil 1940. aastal võttis uus Riigivolikogu vastu deklaratsiooni Eesti kuulutamise kohta nõukogude sotsialistlikuks vabariigiks ning 22. juulil deklaratsiooni Eesti NSV astumisest Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liitu. Esimeses deklaratsioonis on öeldud: «Eesti Töötava Rahva Liidu valimisvõit tähistab Eesti elus ajaloolist pööret, mis seisab selles, et Eesti rahvas väljendas oma tahet jäävalt teha lõpp kapitalistide ja suurmaaomanike poliitilisele võimule ja võtta maa juhtimine enda kätte ja seada jalule tõeline rahva valitsus...»

Nõukogude Liidu eeskujul näitab, et ainult nõukogude võim võib kindlustada rahu, tööd, leiba ja vabadust töörahvale nii linnas kui maal, päästa Eesti rahva ekspluateerimisest, puudusest ja õiglusetusest. Ainult nõukogude võim võib kindlustada meie poliitilise, majandusliku ja kultuurilise õitsengu...

Väljendades Eesti töötava rahva vaba ja üksmeelset tahet, kuulutab Riigivolikogu Nõukogude võimu kehtivaks kogu Eesti maa-alal.

Eesti kuulutatakse Nõukogude Sotsialistlikuks Vabariigiks.»²¹

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni eeskujul näeme samuti Riigivolikogu otsustes pankade, suurtööstuse, kaevanduste ja transpordiettevõtete natsionaliseerimise ning maa üldrahalikuks omandiks kuulutamise kohta.

Nõukogude Eestis hakati teostama laialdasi sotsiaalseid ümberkujundusi rahvamajanduses ja kultuuri valdkonnas. Sotsialistliku korra eeliseid oli tunda igal elualal. Natsionaliseeritud tööstus hakkas arenema kiires tempos, tekkis sotsialistlik võistlus, kerkis esile tööeesrindlasi. Terava klassivõitluse olukorras teostati nõukogude maareform, põllumajanduses hakkas arenema sotsialistlik sektor, tekkisid esimesed kolhoosid. Ulatuslikud olid ümberkujundused kultuuri valdkonnas. Eesti progressiivne intelligents läks kaasa oma rahvaga, võttes aktiivselt osa sotsialismi ehitamisest.

Fašistliku Saksamaa sõnamurdlik kallaletung meie maale katkestas ka Eesti NSV töötajate rahuliku loova töö. Nelja-aastases raskes võitluses sooritas nõukogude rahvas kangelasteo, millega võrdset inimkond ei tunne. See oli meie maa ja rahva raskeim sõda. Nõukogude rahvas kaitses selles heitluses oma vabadust ja sõltumatust ning ühtlasi päästis Euroopa ja kogu maailma rahvad, kogu maailma tsivilisatsiooni fašistlikust ohust.

Sõjajärgseil aastail jätkus Nõukogude Eestis sotsialismi ülesehitamine. Noorte Balti vabariikide omapära seisis selles, et siin toimusid rööbiti rahvamajanduse taastamise ja edasiarendamisega põhjalikud sotsiaalsed ümberkujundused kõigil elualadel. Üks iseloomulikumaid jooni neil aastail Eesti NSV-s oli rahva määratu entusiasm sotsialismi ehitamisel. See tõestas veel kord V. I. Lenini järgmist arvamust: «Sotsialism ei summuta võistlust, vaid vastupidi, loob esmakordselt võimaluse rakendada seda tõesti

²¹ Olevaade Eestimaa Kommunistliku Partei ajaloost. II osa, lk. 380.

laialdaselt, tõesti massilises ulatuses, tõmmata töötajate enamus tööpoolest niisuguse töö areenile, kus nad võivad ennast avaldada, oma võimeid arendada, avastada talente, keda rahva seas on äraarvamatuult palju ja keda kapitalism tallas, rõhus ja lämmatava tuhandete ja miljonite kaupa.»²²

V. I. Lenin õpetas, et sotsialismi ainsaks materiaalseks aluseks võib olla mehhaniseeritud suurtööstus, mis suudab reorganiseerida ka põllumajanduse.

Sotsialismi ülesehitamise esmaseid seaduspärasusi on põllumajanduse sotsialistlik kooperaerimine. Loomulikult oli see täiel määral kehtiv ka Eesti NSV kohta. Vabariigi põllumajanduse kollektiviseerimise oluliseks eelduseks oli nõukogude maareformi teostamine aastail 1944—1947. Põllumajanduse kollektiviseerimise ettevalmistamisel ja läbiviimisel juhindus EK(b)P leninlikust kooperaatsiooniplaanist. Massiline kollektiviseerimine algas 1949. aasta algul ja lõpetati põhiliselt esimesel sõjajärgsel viisaastakul. Samal ajal likvideeriti ka kulaklus kui klass.

Nõukogude Eestis on toimunud kultuurirevolutsioon, võrsunud uus nõukogude intelligents, kogu töötava rahva teadvuses on saanud valdavaks sotsialistlik ideoloogia.

Nõukogude Eesti kohta käib täiel määral NLKP 25. kongressi hinnang, et meie maal on üles kasvanud inimene, «kes, olles võitnud kätte vabaduse, suutis seda kaitsta kõige raskemates lahingutes. Inimene, kes on rajanud tulevikku, säästmata jõudu ja kartmata mis tahes ohvreid. Inimene, kes, olles teinud läbi kõik katsumused, on ise tundmatuse ni muutunud, ühendanud endas ideelise veendumuse ja tohutu eluenergia, kultuuri, teadmised ja nende rakendamise oskuse. See on inimene, kes, olles tulihingeline patrioot, on alati olnud ja on ka edaspidi järjekindel internatsionalist.»²³

*

Nagu eespool öeldud, on Suur Sotsialistlik Oktoobrerevolutsioon maailmaajaloolise tähtsusega sündmus, tema aastapäeva tähistavad kogu maailma kommunistlik liikumine, kõigi maade proletaarlased, tööraha laialdased hulgad kõigis maailmajagudes, kogu progressiivne inimkond.

Seda suursündmust tähistatakse kogu maailmas toimunud suurte muutuste olukorras. Neile muutustele pani aluse Suure Oktoobri võit, mis «andis võimsaid revolutsioonilisi impulsse rahvusvahelise töölisliikumise kõigile väesalkadele, avas uusi võimalusi ja perspektiive rahvusliku vabadusvõitluse arendamiseks asumaades ja poolasumaades.»²⁴

Suure Oktoobri mõjul astus kogu ühiskondliku elu juhtivale positsioonile tööliklass, tekkisid kommunistlikud parteid, kes moodustavad proletariaadi organiseeritud avangardi.

Teises maailmasõjas saavutatud võidu tulemusena vähenes kapitalistlike riikide arv mitme Euroopa ja Aasia riigi väljalangemise tõttu — neis võitis sotsialistlik revolutsioon ja hakati rajama sotsialismi aluseid. Kõige selle tulemusena kujunes välja sotsialismi maailmasüsteem.

NLKP Keskkomitee otsuses 31. jaanuarist 1977 on öeldud: «Võidukas Kuuba revolutsioon tõi kaasa esimese sotsialistliku riigi tekkimise läänepoolkeral. Vietnami rahva ajaloolise võidu ja tema maa taasühendamise lõpuleviimise tulemusena on Vietnami Sotsialistlik Vabariik muutunud tähtsaks rahu ja progressi teguriks Aasias. Patriootlike jõudude võiduga Laoses ja marksistlik-leninliku Rahvarevolutsioonilise Partei võimuletulekuga sellel maal laieneb sotsialistlike riikide pere.»²⁵ Nüüdisaja iseloomu-

²² V. I. Lenin, Teosed, 26. kd., lk. 373.

²³ NLKP XXV kongressi materjale, lk. 101.

²⁴ NLKP Keskkomitee otsus 31. jaanuarist 1977, lk. 11.

²⁵ Samas, lk. 12.

likke jooni on sotsialismimaade sõprusühenduse edasine konsolideerumine, vennalike rahvaste koostöö arenemine kõigil elualadel.

Suure Oktoobri 60. aastapäeval konstateerime ka seda, et tänapäeva tingimustes süveneb oluliselt kapitalismi üldkriis ja teravnevad tema lepitamatud vastuolud. Selles olukorras hoogustub klassivõitlus eksploateerimise ja monopolide võimutsemise vastu, demokraatia ja sotsialismi eest. Nagu ütles Portugali Kommunistliku Partei peasekretär Alvaro Cunhal intervjuus ajakirjanikele, on monopolide ülemvõimu piiramine ja töörahva huvide kaitsmine kogu progressiivse üldsuse aktuaalsemaid ülesandeid. Kogu nüüdisaja klassivõitluse eesotsas sammub proletariaat.

Oktoobrirevolutsiooni 60. aastapäeval võime rahuldustundega konstateerida ka imperialismi koloniaalsüsteemi lagunemist. Sisuliselt on sellest järele jäänud ainult riismed.

Seega võib kokkuvõtlikult öelda, et tänapäeval eksisteerib kolm põhilist revolutsioonilist jõudu — ülemaailmne sotsialism, rahvusvaheline proletariaat ja rahvuslik vabadusliikumine. Nende jõudude kujunemises ja mõjus ajaloo arengule ilmneb Suure Oktoobri vahetu mõju.

Ja lõpuks — Oktoobrirevolutsiooni sünnitiseks on ülemaailmne kommunistlik liikumine kui tänapäeva kõige progressiivsem ja mõjukam poliitiline jõud.

EKP Keskkomite Partei Ajaloo Instituut

Toimetusse saabunud
23. V 1971

A. ПАНКСЕЕВ

ВЕЛИКИЙ ОКТЯБРЬ И ПОБЕДА СОЦИАЛИЗМА В СОВЕТСКОЙ ЭСТОНИИ

Резюме

Великая Октябрьская социалистическая революция — основное событие XX века, коренным образом изменившее ход развития всей мировой цивилизации. Она глубоко и всесторонне раскрыла всемирно-историческую миссию рабочего класса. Почетная роль принадлежала в Октябрьской революции пролетариату и всем трудящимся Эстонии.

Трудящиеся взяли власть в свои руки, чтобы построить новое общество. Как отмечено в Постановлении ЦК КПСС от 31 января 1977 года, под руководством Коммунистической партии они успешно справились с самой главной и сложной задачей социалистической революции — созидательной. На основе ленинского плана в нашей стране построен развитый, зрелый социализм, сложилась новая историческая общность людей — советский народ.

Великая Октябрьская социалистическая революция оказала решающее влияние на борьбу трудового народа Эстонии за восстановление Советской власти. Благодаря этому влиянию и победе социализма в СССР в Эстонии в 1940 году сложилась благоприятная обстановка для осуществления социалистической революции.

В статье сделана попытка дать анализ обстановке в Эстонии накануне событий июня 1940 года, ходу революции и социалистическим преобразованиям с учетом местных условий.

При построении социализма в Советской Эстонии использовался опыт братских республик, их помощь.

В заключение автор подчеркивает значение Октябрьской революции для национально-освободительной борьбы народов колониальных и полуколониальных стран, для современного мирового коммунистического движения.

*Институт истории партии
при ЦК КП Эстонии*

Поступила в редакцию
23/V 1977

A. PANKSEJEW

DIE GROBE OKTOBERREVOLUTION UND DER SIEG DES SOZIALISMUS IN SOWJETESTLAND

Zusammenfassung

Die Große Sozialistische Oktoberrevolution ist das wichtigste Ereignis des 20. Jahrhunderts. Es hat den Gang der ganzen Zivilisation von Grund aus geändert und die weltgeschichtliche Mission der Arbeiterklasse allseitig und gründlich beleuchtet. Dem Proletariat und allen Werktätigen Estlands gebührt im Werdegang der Oktoberrevolution eine Ehrenrolle.

Die Werktätigen haben die Staatsgewalt übernommen, um eine neue Gesellschaft zu errichten. Wie die Verordnung des Zentralkomitees der KP der Sowjetunion vom 31. Januar 1977 es feststellt, haben sie unter der Leitung der Kommunistischen Partei die wichtigste und komplizierteste Aufgabe der Sozialistischen Revolution — den Aufbau — erfolgreich erfüllt. Auf der Grundlage des Leninplans entstand in unserem Lande ein hochentwickelter, reifer Sozialismus, bildete sich eine neuartige historische Gemeinschaft heraus — das Sowjetvolk.

Die Große Sozialistische Oktoberrevolution förderte mächtig den Kampf des estnischen Arbeitsvolkes um die Wiederherstellung der Sowjetmacht. Dank diesem Vorbild und dem Sieg des Sozialismus in der UdSSR gestalteten sich in Estland in 1940 günstige Bedingungen für das Zustandekommen der sozialistischen Revolution.

Im Artikel wird der Versuch gemacht, unter Berücksichtigung lokaler Verhältnisse die allgemeine Lage in Estland am Vorabend der Juni-Ereignisse 1940 zu analysieren, den Gang der Revolution und der sozialistischen Umgestaltungen zu verfolgen.

Beim Aufbau des Sozialismus verwertete man in Sowjetestland die Erfahrungen und den Beistand der Schwesterrepubliken.

Zum Schluß unterstreicht der Verfasser die Bedeutung der Oktoberrevolution für den nationalen Befreiungskampf der Völker der kolonialen und halbkolonialen Länder, für die heutige kommunistische Bewegung in der ganzen Welt.

*Institut für Parteigesichtsforschung
des Zentralkomitees der Kommunistischen Partei
Estlands*

Eingegangen
am 23. Mai 1977